

WATERLAND-GANZENLAND !**Frank Visbeen & Willem van der Waal**

In Noord-Holland is de laatste jaren een toename vastgesteld van het aantal overwinterende ganzen. Dit geldt met name voor de Kolgans en de Grauwe Gans. De ganzen gebruiken de graslanden in Noord Holland om te foerageren vanuit de slaappleaatsen in de Oostvaardersplassen (Cottaar et al. 1990). Ook in Waterland-Oost is deze toename vastgesteld. Vanaf de strenge winters in het midden van de jaren tachtig hebben de ganzen het gebied definitief ontdekt (van der Waal 1989). Een nieuwe ontwikkeling is dat de Grauwe Gans als broedvogel Waterland-Oost gekoloniseerd heeft.

In dit artikel wordt nader ingegaan op de overwinterde ganzen in de jaren 1988 tot en met 1992. Per soort zal een korte beschrijving volgen over het voorkomen gedurende de wintermaanden. Tevens zal worden aangegeven waar de belangrijke foerageergebieden liggen voor de ganzen in Waterland-Oost. De Grauwe Gans is een verhaal apart, omdat de soort tegenwoordig het gehele jaar in het gebied aan te treffen is.

Methode

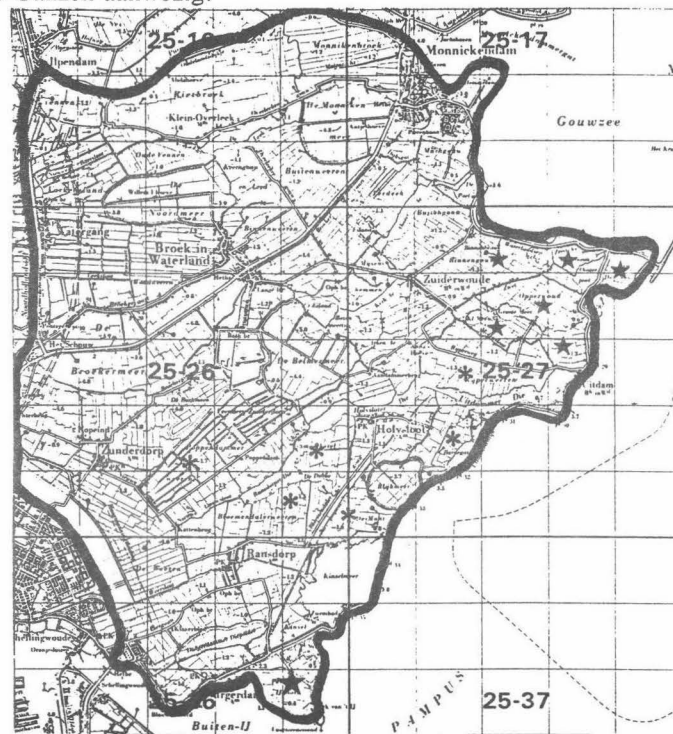
De gegevens zijn verzameld gedurende de (internationale) ganzentellingen in de jaren 1989-90 tot en met 1991-92, uit de archieven van F. Visbeen en W. van der Waal en uit het omvangrijke overzicht 'Ganzen in Noord Holland' (Brouwer & Wolfskeel 1990). Het accent zal liggen op de tellingen die in het midden van de maanden september tot en met februari gehouden worden. De gegevens over de broedpopulatie van de Grauwe Gans zijn met name in de maand april verzameld door het aantal broedparen met pullen te tellen. Verder heeft Ton Pieters van Staatsbosbeheer nog aanvullende informatie gegeven.

Weersomstandigheden

De winter van 1989-1990 was uitgesproken zacht zonder een periode van vorst. Ook de winter van 1990-1991 was gemiddeld zacht. December en met name de maand januari waren uitgesproken warm. In februari zorgde een oostelijke stroming voor een vorstperiode die ongeveer twee weken aanhield en die wat sneeuw gaf. De winter 1991-1992 begon met een lichte vorstperiode in de maand december, maar aan het eind van de maand kregen de depressies weer de overhand en zorgden zuid-westelijke winden voor zacht weer. Januari gaf wat lichte vorst en in februari wilde de winter ook niet doorzetten zodat tijdens de februari telling naast de vele ganzen ook de eerste Grutto's al te zien waren.

Verspreiding

Het telgebied Waterland-Oost ligt ten noorden van Amsterdam en wordt in het westen begrenst door het Noord-Hollandskanaal en in het noorden door de Purmer. In figuur 1 is de verspreiding van de ganzen gedurende de wintermaanden aangegeven. De twee gebieden liggen ten oosten van de weg Amsterdam-Monnickendam. Opvallend is de ligging dicht bij het IJsselmeer. Vanuit de Oostvaardersplassen zijn het de eerste graslanden in Waterland die de ganzen in het vizier krijgen. Bovendien wordt het IJsselmeer als uitwijk- en drinkplaats gebruikt. Het eerste gebied ligt ten noorden van de lijn Zuiderwoude, Rijperweg en Uitdam en omvat de gebieden Binnengouw, Opperwoud, Peerenboom en de Nes. Het tweede gebied is de polder IJdoorn bij Durgerdam. Tijdens de uitgevoerde tellingen foerageerden de ganzen voornamelijk in deze gebieden. De grootste concentraties vonden we in Opperwoud en IJdoorn. Plaatsen waar onregelmatig ganzen zijn waargenomen, is de omgeving van het Barnegat, de Bloemendalerweeren en Poppendammerweeren. In de broedtijd echter zijn rond het Barnegat permanent Grauwe Ganzen aanwezig.

Figuur 1. Het telgebied Waterland-Oost waarin de belangrijkste foerageergebieden zijn aangegeven (★regelmatig ganzen, *onregelmatig ganzen).

Bespreking per soort

Rotgans. De Rotgans wordt zelden gezien. In de periode 1989-1992 zijn slechts vijf waarnemingen bekend met respectievelijk 6, 2 bij de Rijperweg en respectievelijk, 1, 2 en 5 vogels in polder IJdoorn. Drie van de waarnemingen betroffen exemplaren in een grote groep ganzen (zie tabel 1 en 2).

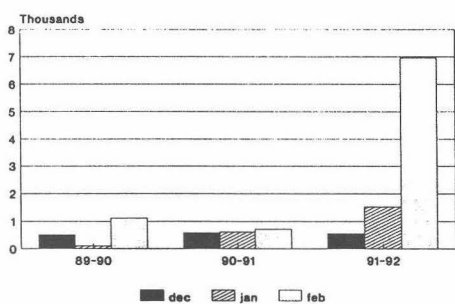
Tabel 1. Maximum aantal ganzen per soort weergegeven voor de jaren 1986 tot en met 1992 in de maanden november tot en met maart in Waterland-Oost.

soort	86-87	87-88	88-89	89-90	90-91	91-92
Rotgans	-	1	6	2	1	5
Brandgans	-	170	40	40	-	177
Kolgans	600	3800	6000	4500	1800	7000
Grauwe Gans	4	775	236	79	238	802
Rietgans ¹	73	1	5	3	13	3
Kleine Rietgans	15	-	-	13	229	6

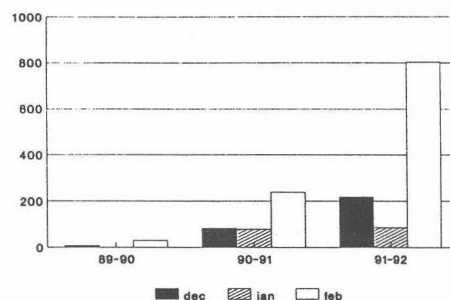
Tabel 2. Aantal ganzen per soort tijdens de wintertellingen van 1989-90 tot en met 1991-92 in Waterland-Oost

jaar	1989-90			1990-91			1990-91		
	dec	jan	feb	dec	jan	feb	dec	jan	feb
Rotgans	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Brandgans	-	-	-	-	-	-	98	31	177
Kolgans	500	110	1110	582	604	718	545	1520	6960
Grauwe Gans	8	-	30	83	80	238	218	86	802
Rietgans	-	-	-	-	-	13	-	3	-
Kleine Rietgans	-	-	-	-	-	229	-	6	-
totaal	508	110	1140	665	684	1198	863	1646	7939

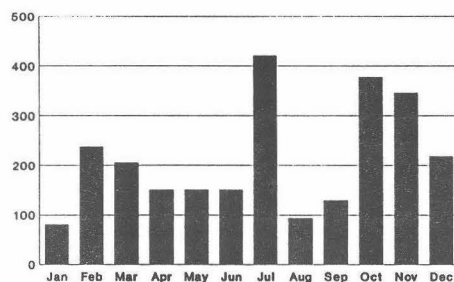
¹ 3 ex. van de ondersoort *Anser fabalis fabalis* in 1986-87; 13 ex. van de ondersoort *anser fab. fab.* in 1990-91 en 3 ex. van de ondersoort *anser fab. fab.* in 1991-92.

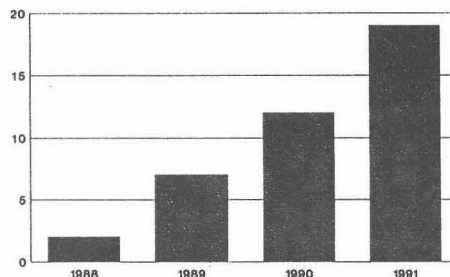
Figuur 2. Het aantal Kolganzen per maandelijkse telling voor de winters 89-90 tot en met 91-92.

Figuur 3. Het aantal Grauwe Ganzen per maandelijkse telling voor de winters 89-90 tot en met 91-92.

Figuur 4. Het voorkomen van de Grauwe Gans in Waterland-Oost per maand in 1991.

Figuur 5. Het aantal broedparen van de Grauwe Gans in de jaren 1988-1992.

Brandgans. De eerste Brandganzen kunnen eind november aan de grond gezien worden, maar de meeste waarnemingen komen uit de decembermaanden. De Brandgans wordt niet tijdens alle tellingen waargenomen in Waterland. Echter de winter 1991-92 vormt een uitzondering. In die winter werden regelmatig Brandganzen gezien (tabel 2).

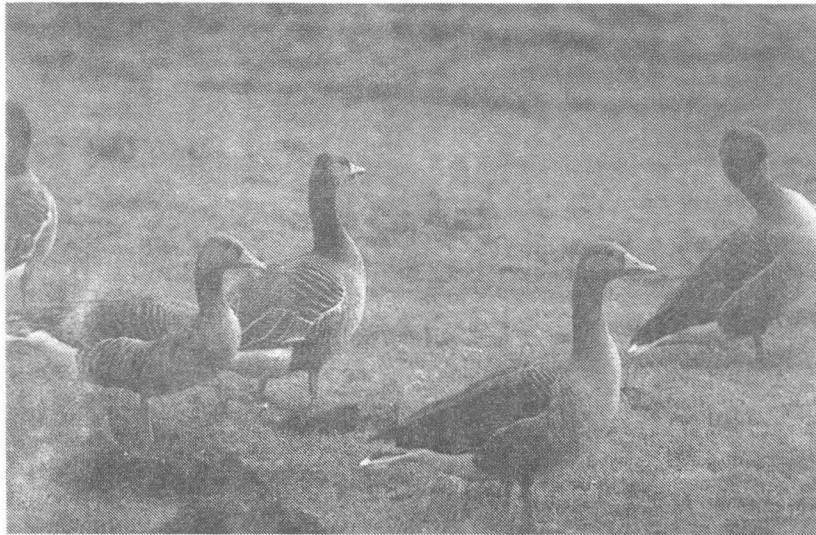
Soms worden enkele Brandganzen gezien tussen de Kolganzen zoals op 19-2-1989 (3 ex), 23-12-1989 (3 ex) en 30-11-91 (7 ex). Grotere groepen werden waargenomen op januari 1988 (170 ex), december 1988 in de Nes (40 ex) en december 1991 in polder IJdoorn (98 ex) en februari 1992 in Opperwoud (116 ex).

Kolganzen. De eerste Kolganzen arriveren soms al in oktober in Waterland maar meestal in november. De aantallen zijn dan echter nog laag. In decem-

ber, januari en februari varieert de groepsgrootte van ongeveer 200 tot 6000. Tabel 1 geeft een overzicht van de maxima per soort voor de jaren 1986 tot en met 1992. In het gebied kunnen zich op sommige dagen grote aantallen Kolganzen bevinden. De aantallen kunnen echter sterk verschillen. Op 10 februari 1989 werden bijvoorbeeld 6000 kolganzen waargenomen, de volgende dag 'slechts' 400 ex. Een verklaring kan zijn dat de Kolganzen vanuit hun slaappleats de Oostvaardersplassen in Flevoland kunnen kiezen uit verschillende foerageergebieden. Onrust kan een groep Kolganzen besluiten om ergens anders te gaan grazen.

Tabel 2 en figuur 2 geven het overzicht van het aantal ganzen tijdens de tellingen. De aantallen stijgen gedurende het winterseizoen. In de maand februari zijn de grootste aantallen aan te treffen. Tevens lijkt het totaal aantal overwinterde Kolganzen toe te nemen.

Begin maart kunnen nog Kolganzen worden waargenomen, maar aan het eind van de maand zijn de meeste vogels weer in de richting van de broedgebieden verdwenen.

Grauwe Ganzen

foto: Willem van der Waal

Grauwe Gans. In een aantal decennia kan een hoop veranderen. In de jaren zestig had de Grauwe Gans als status "schaarse doortrekker, gedurende de winter, voornamelijk overvliegend" (Wartena 1964).

Voor de laatste jaren kan men zeggen dat de Grauwe Gans in toenemende aantallen overwintert in Waterland-Oost (zie tabel 2 en figuur 3). Deze ontwikkeling geldt ook voor andere gebieden in Noord-Holland (Cottaar et al. 1990).

In de wintermaanden variëren de aantallen tussen de 100-800 ex. Het laatste aantal was een top, waarschijnlijk was de doortrek volop aan de gang. In het voorjaar van 1991 waren naast de broedvogels ook ongeveer 200 Grauwe Ganzen aanwezig, waarschijnlijk nog niet geslachte vogels die zich tegoed doen aan het malse gras. De aantallen kunnen dan in juli stijgen doordat vogels zich gaan verzamelen voor de ruitrek naar de Oostvaardersplassen. Het aantal Grauwe Ganzen kan dan schommelen rond de 400 - 1200 (Brouwer & Wolfskeel 1990). Eind juli trekken de vogels weg om te ruïen. Alhoewel in de polder IJdoorn ook gedurende maand augustus nog Grauwe Ganzen waren volgens de boer aldaar. In september en oktober beginnen de aantallen weer toe te nemen.

Het uitstralings-effect van de broedpopulatie is waarschijnlijk zo groot dat het hele jaar door Grauwe Ganzen foerageren in Waterland-Oost. In figuur 4 wordt het seizoensverloop in 1991 gegeven.

Vanaf 1988 broedt de Grauwe Gans in kleine aantallen in Waterland-Oost. Het aantal broedpaar is toegenomen van twee in 1988, zeven in 1989, 12 in 1990, 19 in 1991, tot inmiddels achtentwintig in 1992 (zie figuur 5). De vogels nestelen in de oeverzones van de Dieën en Braken. De broedpopulatie is waarschijnlijk ontstaan door kolonisatie vanuit de Oostvaardersplassen. De groei is opmerkelijk. Op andere broedplaatsen in Nederland is juist een afname vastgesteld in de broedpopulatie wat mogelijk samenhangt met de jachtdruk in de overwinteringsgebieden in Spanje (Hakon Persson, 1992).

Rietgans. De Rietgans wordt slechts weinig en in kleine aantallen gezien in Waterland-Oost. De waarnemingen vallen met name in de maand februari. Op 11-2-89 en 9-2-1990 werden respectievelijk 5 en 3 ex. gezien. Op 17-2-91 tijdens de vorstperiode waren 13 ex. Taigairietganzen (*Anser fabalis*) aanwezig in de Binnengouw. In 1992 werden 3 ex. van de ondersoort *Anser fab. fab.* in de polder IJdoorn waargenomen (tabel 1 en 2).

Kleine Rietgans. De Kleine Rietgans is een onregelmatige gast in Waterland-Oost. Op 3-10 en 23-12-90 werden respectievelijk 13 en 10 ex. in de Peerenboom gezien. Op 9-2-90 werden 2 ex. gezien aan de Rijperweg. Op 18-1-91 werden 6 ex. gezien in de polder IJdoorn.

Grotere aantallen werden tijdens de vorstperiode in februari 1992 waargenomen. Op 17 februari werden op twee plaatsen Kleine Rietganzen gezien, 138 ex. bij Rijperdwarsweg en 91 ex. in de Poppendammerweeren. Op 25 februari waren nog 92 ex. aanwezig in de omgeving van de Rijperdwarsweg (zie tabel 1 en 2). Tijdens een vorstperiode beginnen groepen te zwerven en wordt de trefkans mogelijk groter.

Ganzen en boerenland

Als de eerste overwinterende ganzen weer in Nederland verschijnen krijgen veel mensen weer de kriebel. Telescopen worden weer uitgepakt en telformulieren rondgestuurd of ... het geweer wordt uit de kast gepakt. De boeren staan vaak met gemengde gevoelens ten op zichte van de ganzen. Ganzen foerageren op hun land en de boeren ondervinden soms schade op de percelen door ganzenvraat. In Waterland betekent het schade op grasland. In de wintermaanden op percelen die voor schapen bestemd zijn en in het voorjaar doordat de maaisnede later kan vallen en na de maaisnede op het vrijgekomen etgroen (het jonge voedselrijke gras na het maaien). Schade wordt uitgekeerd als de boeren alles in het werk stellen om de ganzen te verjagen van hun land. De wildschadecommissie bepaalt de hoogte van de schade. Juist de taxatie en de uitbetaling wekt onvrede op.

Vanaf 1 september tot 1 februari mogen de Kolgans en Grauwe Gans geschoten worden. Op een aantal plaatsen met name tussen de Rijperweg en de Oosterpoel wordt er gejaagd. Er worden tevens 'gansvriendelijkere' verjaagmethodes toegepast. Tussen Uitdam en de Oosterpoel zijn op een aantal percelen palen met plasticzakken geplaatst. Verder wordt op zeer bescheiden schaal gebruik gemaakt van 'knalapparaten' om de ganzen te verjagen. Dit laatste werd ook toegepast in juli 1992 toen Grauwe Ganzen met name in de Binnengouw op het etgroen foerageerden. Door het gejaag en verjaag heerst er soms in Waterland grote onrust onder de ganzen. Het is de vraag of het gevoerde beleid wel het juiste beleid is. Voor de vogels betekent de onrust energieverlies waardoor verspreid over een groter gebied gefoerageerd wordt en schade na verhouding waarschijnlijk groter is. Waterland-Oost neemt als ganzengebied nog steeds in betekenis toe voor met name Kolgans en de Grauwe Gans. Hoewel het in verhouding om een fractie gaat van de in Nederland overwinterende ganzen.

De Overheid geeft aan deze soorten geen prioriteit en is er vanuit die hoek vooralsnog weinig wat betreft bescherming te verwachten. Experimenten met resultaatbeloning zouden misschien de mogelijkheden kunnen aangeven om op grotere schaal in de bedrijfsvoering rekening te houden met ganzenbegrazing (A. van Paassen 1992). In Waterland-Oost kan dit misschien navolging vinden en geeft men in dit gebied ook ruimte voor ganzen.

Literatuur

- Brouwer, R. & Wolfskeel, D., 1990. Ganzen in Noord-Holland (ecoverslag)
van der Waal, W., 1989. Ganzenland Waterland ?, De Gierzwaluw 27, nr.3.
Cottaar, F. e.a, 1990. Tien jaar watervogels tellen. Verslag van de internationale
watervogeltellingen 1981-1990 in Noord Holland. De Graspieper, jubileumnummer
juni 1991.
Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Natuur-,Milieu- en Fauna
beheer, 1990. Ruimte voor ganzen; Het ganzenbeleid in Nederland voor de jaren
negentig.
Wartena, J.G.R., Natuur en landschap van waterland, 1964. SBB, Utrecht.
van Paassen, A., 1992. Landbouw en ganzenbeheer: naar een andere aanpak, Vogeljaar
40 (1992).
Persson, H., 1992. De invloed van de jacht op de omvang van de broedpopulatie van de
Grauwe Gans Anser anser. Limosa jaargang 65, nummer 2.

F. Visbeen   Dintelstraat 4/I 1078 VS Amsterdam
W. van der Waal   Binnenkadijk 274 1018 JZ Amsterdam

De Grauwe Gans neemt in Waterland-Oost als broedvogel toe. foto: Willem van der Waal